

II.ÚS 221/98 ze dne 10.11.1999

N 158/16 SbNU 171

Ke způsobilosti předběžného opatření zasáhnout do ústavně zaručených práv nebo svobod

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud České republiky

rozhodl v senátě ve věci ústavní stížnosti R.U.P., s. r. o., se sídlem Plzeň, Rubešova 4, zastoupené advokátkou JUDr. Z. M., proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 2. 1998, č. j. 1 Cmo 95/97-61, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a W. a F. – pozemní a inženýrské stavby, společnost s ručením omezeným, Plzeň zastoupena Mgr. E. S., advokátkou, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

Dne 11. 5. 1998 se stěžovatelka obrátila na Ústavní soud s ústavní stížností proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 2. 1998, č. j. 1 Cmo 95/97-61. Tímto rozhodnutím bylo změněno usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 1997, č. j. 23 Cm 926/96-47, kterým byl zamítnut návrh na vydání předběžného opatření, jak to požadoval vedlejší účastník, neboť nebyly osvědčeny skutečnosti, odůvodňující obavu, že by mohl být ohrožen či dokonce znemožněn případný výkon rozhodnutí. Toto usnesení Vrchní soud v Praze změnil tak, že stěžovatelce zakázal zcizit, popřípadě zatížit blíže specifikovanou nemovitost. Odvolací soud uvedl, že se stěžovatel k odvolání nevyjádřil. Stěžovatelce však toto odvolání nebylo doručeno a dověděla se o něm až z usnesení odvolacího soudu, proti kterému není odvolání přípustné. Nemohla se proto k němu vyjádřit, a i částečným vyhověním návrhu je citelně zkrácena na výkonu svých vlastnických práv. Postup soudu považuje za procesní vadu.

Dále stěžovatelka uvedla, že vedlejší účastník nesplnil povinnost řádně dílo (renovace nemovitosti) dokončit, neboť má vady, které brání v převzetí a provedení kolaudace. Soud přitom vyšel z dobré prodejnosti nemovitosti, což je relativní s ohledem na množství vad. Dále bylo vedlejším účastníkem argumentováno nebezpečím, že finanční prostředky za případný prodej nemovitosti budou převedeny do SRN, neboť společníky stěžovatelky jsou výlučně cizí státní příslušníci. To není pravdivé, neboť společníkem stěžovatelky je od založení český subjekt, jehož právní formou je společnost s r.o., jejímiž společníky jsou teprve cizí státní příslušníci. Odvolací soud podle stěžovatelky proto poskytl ochranu tomu, kdo prvotně porušil závazkový vztah a zřejmě musel akceptovat argumentaci o nebezpečí převodu finančních prostředků do zahraničí, v čemž spatřuje stěžovatelka diskriminační prvek porušením čl. 42 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

Stěžovatelka se zcela rozchází s odvolacím soudem v názoru, že ji zatímni úprava neohrozí zvláště nepřiměřeným způsobem. Tento zákaz může ohrozit její podnikatelské aktivity, např. vylučuje až ztěžuje možnost obdržení bankovního úvěru, a může poškodit její dobré jméno.

Ze všech těchto důvodů se stěžovatelka dovolává porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, konkrétně práva na spravedlivé rozhodnutí, které v sobě zahrnuje rovnost stran, kdy každá strana musí mít stejnou příležitost předložit svůj případ soudu, vznášet námítky proti argumentům druhé strany, být přítomna jednání v průběhu celého řízení atd. Tyto zásady byly stěžovatelce odepřeny a nemohla je uplatnit.

Ústavní soud si vyžádal stanoviska účastníků a vedlejších účastníků řízení. Za Vrchní soud v Praze se k návrhu vyjádřil předseda senátu JUDr. J. H. (za nemocného předsedu senátu, který předběžné opatření vydal), který poukázal na zákonnou úpravu předběžného opatření, na rozpornost tvrzení stěžovatelky ohledně vad dotčeného díla a popřel, že by se v rozhodnutí objevil diskriminační prvek vůči cizincům. Jinak odkázal na odůvodnění usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 2. 1998.

Vedlejší účastník namítl, že ústavní stížnost je nepřijatelná, neboť ve věci bylo souběžně podáno dovolání, o kterém dosud nebylo rozhodnuto a meritorně je neodůvodněná, neboť smyslem předběžného opatření je prozatímní úprava právního stavu do konečného rozhodnutí. O právech a povinnostech stran se nerozhoduje zde, ale až v hlavním řízení. Proto nelze argumentovat čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Jde o obvyklou úpravu např. i v SRN. Stejně tak nesouhlasí s tvrzením o diskriminaci vůči cizím státním příslušníkům. Tvrzení, že stěžovatelka R.U.P., s. r. o., je ve skutečnosti českým subjektem s tím významem, že se na ní nepodílí cizí státní příslušníci, je podle něj směšné, neboť jde o případ obcházení ustanovení o nemožnosti nabytí nemovitostí společnostmi s r. o., kde jsou společníky cizinci. Proto byl zvolen postup, kdy tato společnost s r. o. formálně založí další společnost s r. o., u které již tato překážka není. Stěžovatelka si též odporuje, když argumentuje ztíženou prodejností nemovitosti pro její vady a současně tím, že na tuto nemovitost nemůže pro předběžné opatření získat bankovní úvěr.

Ústavní stížnost byla podána včas a stěžovatelé byli řádně zastoupeni ve smyslu ustanovení § 30 odst. 1 a § 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Nebylo ji možno považovat za nepřijatelnou, jak tvrdil vedlejší účastník, neboť dovolání v tomto konkrétním případě nebylo posledním procesním prostředkem, který zákon stěžovatelce poskytuje k ochraně jejích práv (§ 238a odst. 1 o.s.ř. a contrario). Po té co Nejvyšší soud rozhodl o odmítnutí dovolání, které stěžovatelka podala prakticky se stejnými důvody jako ústavní stížnost, bylo možno pokračovat v řízení a rozhodnout o návrhu.

Svůj návrh stěžovatelka spojila s návrhem na odložení vykonatelnosti napadeného usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 2. 1998, č. j. 1 Cmo 95/97-61. Z povahy subsidiarity ústavní stížnosti mimo jiné plyne, že nemůže být prostředkem tohoto druhu v případě, když ve věci souběžně probíhá řízení o dovolání. Kromě toho je to v daném případě vyloučeno již z povahy věci, když jde právě o předběžné opatření. Stanovení odkladného účinku podle § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, by bylo spojeno s meritorním přezkoumáním rozhodnutí, které má být teprve předmětem rozhodování Ústavního soudu pouze z hlediska jeho ústavnosti, nikoli z hlediska zákonných podmínek pro jeho vydání. Především však není v daném případě splněna ani výslovně požadovaná podmínka podle § 79 odst. 2 citovaného zákona, totiž že jde o výkon rozhodnutí (ten se pouze zajišťuje) nebo o uskutečnění oprávnění, přiznaného třetí osobě. Proto byl návrh na odložení vykonatelnosti předmětného usnesení zamítnut.

Na základě ústavní stížnosti, vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení a předloženého spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je neopodstatněná. Posoudil ji z hlediska své příslušnosti, kterou je ochrana ústavních práv a svobod fyzických a právnických osob, aniž hodnotil hodnocení důkazů, které v dané věci prováděl Vrchní soud v Praze, neboť to Ústavnímu soudu nepřislouší. Ústavní soud se především zaměřil na otázku, zda může být vůbec předběžné opatření, upravující zatímně poměry účastníků zahájeného soudního řízení, způsobilé zasáhnout do základních práv a svobod, zda se to může týkat i právnických osob, a dále na dodržení ústavních pravidel soudního řízení při jeho vydání. Konečně bylo třeba posoudit námitku diskriminace cizích státních příslušníků.

K prvé otázce dospěl Ústavní soud k závěru, že předběžné opatření bylo způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv nebo svobod, neboť se jím dočasně omezují vlastnická práva stěžovatelky, konkrétně ta jejich složka, která spočívá v dispozicích s majetkem, když Vrchní soud v Praze zakázal stěžovatelce nemovitost zcizit, popř. zatížit. Předmětem zásahu přitom nemusí být jen fyzická, nýbrž i právnická osoba jako v daném případě, kdy se jedná o dočasné omezení vlastnického práva. Stěžovatelka byla proto shledána oprávněným návrhovatelem. Jedná se současně o rozhodnutí, které již nemůže být napraveno v návaznosti na konečné rozhodnutí o výsledku sporu. Tím naopak jeho platnost zaniká ze zákona (§ 77 odst. 1 písm. b) a c) o.s.ř.). Proto je ústavní stížnost proti vydání předběžného opatření přípustnou, i když jde o zatímní úpravu poměrů účastníků. Je to důležité i z hlediska soudní praxe, kdy ve skutečnosti dochází k "zatímní" úpravě, která však v důsledku průtahů v soudním řízení trvá i několik let.

Naopak z hlediska konformity takového opatření ve vztahu k čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv základních svobod došel Ústavní soud k závěru, že možnost vydávat předběžná opatření tohoto druhu těmto ustanovením neodporuje a nezasahuje do práva na soudní ochranu, neboť již z povahy věci jde o rozhodování o procesním nároku jednoho z účastníků (srov. § 238a odst. 1 písm. a) o.s.ř.), nikoli o konečné řešení sporu z hlediska hmotného práva. **Jde přitom o rozhodnutí zatímní a předběžné, kterým není prejudikován konečný výsledek sporu,** zajišťuje však, aby konečné rozhodnutí mohlo mít případně vůbec reálný význam.

Nelze tedy přehlédnout smysl předběžného opatření v těchto případech. Soud zde upravuje zatím, nikoli s konečnou platností, poměry účastníků, přičemž musí poskytovat ochranu jak tomu, kdo o vydání předběžného opatření žádá, tak v rámci ústavních pravidel i tomu, vůči komu předběžné opatření směřuje (čl. 90 Ústavy ČR). Ochrana toho, proti komu má navrhované předběžné opatření směřovat (zde stěžovatelka) proto nemůže dosáhnout takové intenzity, aby prakticky znemožnila ochranu oprávněných zájmů druhé strany. Jedná se přitom o opatření dočasná, jejichž trvání je omezeno § 77 odst. 1 o.s.ř., mohou však být zrušena k návrhu (§ 77 odst. 2 věta první o.s.ř.).

V tomto směru nebylo shledáno z výše uvedených důvodů porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Zákon nenechává na libovůli soudu, zda předběžné opatření vydá, a dotčenému účastníku je zajištěna možnost odvolání k vyšší instanci. S ohledem na povahu předběžného opatření také nelze stanovit takové prostředky ochrany, jako v případě rozsudků nebo závažných usnesení, neboť účelem je zde především co nejrychlejší zatímní úprava stran sporu. Opačné řešení by mohlo prakticky znamenat, že tento institut díky průtahům v řízení a rozšíření opravných prostředků obecně o dovolání by ztratil svůj význam.

To neznamená, že na vydání takových opatření nejsou kladeny požadavky, které plynou z ústavního práva na soudní ochranu. Tyto požadavky je ovšem nutno brát ve vztahu k výše uvedené povaze takového rozhodnutí. To znamená, že musí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), musí být vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a nemůže být projevem svévole (čl. 1 Ústavy ČR a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny).

Z hlediska dodržení ústavních pravidel soudního řízení Ústavní soud konstatuje, že § 102 o.s.ř. ve spojení s § 74 o.s.ř. (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 31/97 - Sběrka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, sv. 8, č. 69) takové opatření obecně umožňuje, takže v daném případě měl případný zásah do základních práv stěžovatelky zákonný podklad a byl vydán k tomu příslušným orgánem. Jiný výklad by znamenal, že během řízení by nemohla být účastníku řízení poskytnuta zaručená právní ochrana, když by se ukázala obava z ohrožení možného výkonu budoucího rozhodnutí. V tomto směru proto považuje Ústavní soud výklad Vrchního soudu v Praze (již usnesení, sp. zn. 5 Cmo 125/95, ze dne 5. 4. 1995) za ústavně konformní.

Zákonná úprava postupu při vydávání předběžných opatření přitom vyžaduje, aby navrhovatel soudu prokázal, že je zde obava z ohrožení výkonu soudního rozhodnutí. Není proto třeba prokázat, že skutečně výkon rozhodnutí ohrožen bude. Nutno však osvědčit okolnosti, které svědčí o obavě. Soud proto musí tyto okolnosti zvážit, což se v daném případě stalo. Hodnocení těchto okolností se přitom vymyká z kognice Ústavního soudu (čl. 87 odst. 1 Ústavy ČR), neboť není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 ve spojení s čl. 90 Ústavy ČR). K ochraně práv účastníka řízení dotčeného rozhodnutím slouží možnost podat odvolání. I tato možnost zde byla využita, v daném případě ovšem vedlejším účastníkem, který neměl v řízení před krajským soudem úspěch. Jestliže však přesvědčil o svých důvodech odvolací instanci, nelze to samo o sobě považovat za zásah do základních práv stěžovatelky.

Pokud jde o námitku, že stěžovatelka se o odvolání nedověděla a nemohla se k němu vyjádřit, platí to, co bylo řečeno obecně výše o smyslu vydávání předběžného opatření. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny má každý právo domáhat se stanoveným postupem svých práv u soudu. Tento postup je pro obě strany, kterých se předběžné opatření týká, upraven v o.s.ř. Z jeho § 210 vyplývá, že na rozdíl od odvolání proti rozsudku jako právní formě konečné úpravy poměrů stran, se odvolání proti předběžnému opatření nemusí doručit druhé straně. Z § 75 odst. 3 o.s.ř. potom vyplývá, že se neprovádí dokazování a účastníci nemusí být vyslechnuti. To však nevylučuje, že se tak stane, bude-li to soud považovat za potřebné k tomu, aby se přesvědčil, že je zde splněna zákonná podmínka obav z toho, že výkon rozhodnutí by byl ohrožen. O splnění této podmínky však rozhoduje k návrhu navrhovatele, který ji musí osvědčit. Dále Ústavní soud poukazuje na § 43 o.s.ř., ze kterého vyplývají možnosti stran kdykoli nahlížet do soudního spisu, i když to není v tomto případě to podstatné s ohledem na účel, který je řízením o předběžném opatření sledován. Ústavní soud však konstatuje, že s ohledem na konkrétní podmínky projednávaného případu se otázkou ústavnosti tohoto řešení nemusel meritorně zabývat.

Posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření je opět věcí obecného soudu (čl. 90 věta první Ústavy ČR), Ústavní soud se mohl jen přesvědčit, zda zde vůbec byly dány. Zjistil, že Krajským soudem v Plzni byl vydán na návrh vedlejšího účastníka vůči stěžovateli platební rozkaz na zaplacení 2.336.445,34 Kč spolu se 17% úrokem z prodlení do úplného zaplacení. Stejně tak mohl konstatovat, že vedlejší účastník odůvodnil návrh na vydání předběžného opatření tím, že stěžovatel nemá finanční prostředky na zaplacení a jeho jediným majetkem je právě rekonstruovaná nemovitost. Ústavní soud není příslušný hodnotit, zda zde byly

obavy konkrétně dány, byl však povinen přesvědčit se, že Vrchní soud v Praze nerozhodl svévolně, nýbrž s ohledem na to, že tyto důvody vůbec vedlejší účastník osvědčil a že zde již bylo vydáno rozhodnutí, jehož výkon mohl být ohrožen. Je však nepochybné, že kdyby bylo požadováno více než prokázání odůvodněné obavy, mohlo by vydání předběžného opatření prakticky ztratit jakýkoli význam a vznikl by problém opačného rázu, totiž zda je soudní řízení schopno zajistit podmínky pro ochranu práv jak to ukládá Ústava ČR, Listina a mezinárodní úmluvy podle čl. 10 Ústavy ČR.

Pokud jde o námitku diskriminace, byla Ústavním soudem posouzena jako pouhá domněnka, nijak nedoložená v rozhodnutí a odůvodnění. V odůvodnění Vrchní soud v Praze pouze reprodukuje argumenty vedlejšího účastníka - navrhovatele předběžného opatření, aniž na nich své rozhodnutí staví.

Ústavní soud proto konstatuje, že věc, která je předmětem ústavní stížnosti, byla projednána v řádně vedeném soudním řízení, ve kterém nebylo shledáno porušení ústavních zásad. Vzhledem k výše uvedenému proto Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zamítl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. 11. 1999